

Оксана Басса

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА МАРІЇ СТЕПАНІВНИ МАКАРИ



Творчий образ професора Львівської музичної академії імені М. В. Лисенка Марії Степанівни Макари, яка успішно поєднувала активну громадську та адміністративну роботу з виконавською і педагогічною, захоплює інтелігентністю, толерантністю та щирістю. Привітність, усміхненість, емоційна впевненість, багатовимірність у професіоналізмі і щедрість у безмежному вияві любові до свого фаху визначають творче кредо Концертмейстера і Педагога.

Основи християнського виховання, морально-естетичні цінності, засади і принципи міжособистісних стосунків, правила толерантного ставлення до оточуючих, неймовірна працездатність, життєва

витримка, підвалини особистісного росту і самовдосконалення Марії Степанівни були закладені її родиною.

Батьки Марії та її сестри Христини¹ Пазуняк Степан (1905–1968) і мати Олександра (1911–2001) народилися у Львові. Мама навчалась у Львівській жіночій гімназії сестер Василянок – Першій приватній українській школі, що проіснувала з 1906 до 1939 року і виховала цілу плеяду національно свідомого жіноцтва. Основним пріоритетом у педагогічному вихованні Василянок було національне і релігійне навчання та турбота про якнайкращі пізнання свого рідного. Обоє батьків Марії Степанівни закінчили юридичний факультет одного з найбільших і найвишараніших науково-культурних центрів Західної України – Львівського університету імені Яна Казимира. Навчальний заклад тогочасної Польщі мав 4 факультети: юридичний, медичний, теологічний і філософський, у 1918 році був реорганізований з університету імені Франца I та в той час зазнав суттєвої політики колонізації (у 1939 році перейменованій у ЛДУ імені Івана Франка).

Батько Марії Степанівни служив на флоті, працював юристом у Сокалі, в Кракові. У передвоєнні роки сім'я Пазуняків перебувала в Польщі разом з родиною батька – з його братом Романом, сестрою Іванною та її чоловіком Ярославом Субтельним і дітьми Оксаною та Орестом.

¹ Сестра Марії Степанівни Кордіяк Христина закінчила хімічний факультет Львівського університету імені Івана Франка. Довгі роки працювала в Конструкторському бюро заводу «Кінескоп» та у Фізико-механічному інституті АН України провідним інженером. Її чоловік, Кордіяк Юліан (1934–2000), геолог за освітою, був відомим спортивним журналістом. Він одним з перших запровадив ведення репортажів зі спортивних матчів українською мовою. Був спортивним оглядачем на кількох олімпіадах, на світових і європейських чемпіонатах. Працював у львівському відділенні Національного олімпійського комітету та є автором книжки «Чемпіони живуть у Львові». Їхній син Кордіяк Андрій – стоматолог, доктор медичних наук, професор.

Саме в Кракові народився Орест Субтельний (1941–2016) – майбутній відомий історик, випускник і викладач Гарвардського університету, педагог Гамільтонського університету, професор історії та політичних наук Йоркського університету в Торонто (1982–2015), автор «Україна: історія»². Разом з батьками Орест у 1949 році³ емігрував до США. Майбутній вчений ріс у Філадельфії, проте душею завжди був з рідною землею: цікавився подіями, що відбувалися в Україні, співпереживав разом із нацією за долю країни, був активним учасником «Пласту». Діяльно-ініціативним членом «Пласту» був і кузен Марії Степанівни Юрій з родини мами⁴.

Батьки Марії перед війною повернулись до Львова, батько працював на Львівському електроламповому заводі (завод «Кінескоп») головним бухгалтером, начальником відділу постачання, заступником директора заводу. А мати – бухгалтером в різних установах Львова.

Коли помер батько, Марія, щоб підтримати фінансово свою сім'ю, опанувала польську мову і в 1968–1972-х роках працювала позаштатним гідом-перекладачем у БММТ (Бюро міжнародного молодіжного туризму) «Супутник» при Львівському обкомі комсомолу. Вона зустрічала великі групи (більше 30-ти осіб) на кордонах в Гродно, Бресті, Мостиськах і супроводжувала їх у подорожах до республіканських столиць та великих міст колишнього СРСР. Разом з групами Марія мандрувала до Москви, Ленінграду, Риги, Баку, Єревану, Києва, Донецька та молодіжних таборів у Сочі, Гурзуфі.

Талановитість, професійність, врівноваженість, духовність та інтелігентність Марії Степанівни дозволили їй вже зі студентських років (з 1963 року) займатися улюбленою справою акомпанування. Любов до співпраці з вокалістами, мабуть, передалася Марії і від шкільної вчительки з фаху О. П'ясецької-Процишин, яка працювала концертмейстером класу Одарки Бандрівської.

Постать Олександри П'ясецької-Процишин, яка була одним із фундаторів львівської фортепіанної школи, представницею тогочасної музичної еліти та доклала чимало зусиль для відродження і організації львівських музичних шкіл⁵, – знакова

² Його історичний бестселер (1988) є одним із найкращих посібників з історії України і, на відміну від радянських підручників, надзвичайно популярний. В історії незалежної України це було перше наукове дослідження, в якому послідовно викладена історія української нації. Ця книга ґрунтувалася на історіографії Михайла Грушевського, напрацюваннях вчених радянських часів та стала підґрунтям, на якому виховувалося нове покоління 1991 року.

³ У 1960–70-х роках налагодились контакти з родиною, яка мала можливість неодноразово бувати в Україні, а в 1999 році Марія з сестрою відвідали їх у Філадельфії.

⁴ Мамин брат Осип Нестор з дружиною та сином Юрієм під час війни виїхали з таборів Австрії до Австралії. Юрій (1936–2017) відвідав Україну декілька разів, подорожуючи різними містами. Регулярно передавав фінансову допомогу від пластунів Австралії на розвиток пластового руху в Україні та на відбудову табору «Сокіл» (Івано-Франківська область), зокрема в 2016 році ініціював проведення води, електроенергії, WiFi та закупівлю обладнання для побутових потреб табору. Другий брат мами Василь з дружиною та донькою Зенею після війни були вислані в Анжеро-Судженськ Кемеровської області Росії, там проживали разом з родинами Скориків та Панасюків.

⁵ Зокрема і консерваторійної музичної школи, що згодом отримала назву музичної школи-десятирічки при консерваторії. Сьогодні це ЛССМШ імені Соломії Крушельницької.

для багатьох її учнів. Самовіддана праця на педагогічній та у виконавській сферах, безмежна любов до вихованців, популяризація та пропагування творів українських митців були естетично-мистецьким кредо української подвижниці, яка формувала і плекала музичний талант Марії Макари та заклала ґрунтовну фортепіанну базу майбутньої піаністки-концертмейстерки.

Мистецький світогляд і виконавська майстерність Марії Степанівни розвивалися і вдосконалювалися у творчій атмосфері Львівської державної консерваторії імені М. В. Лисенка (яку закінчила у 1968 році) у класі професора К. Донченка, класі концертмейстерства – у доцента Т. Лаголи та класі камерного ансамблю – у професорки О. Деркач.

Активна робота Марії Степанівни концертмейстером (ще з другого курсу навчання в консерваторії, 1963) сприяла опануванню нею великої кількості різноманітного репертуару, пізнанню специфіки концертмейстерської роботи у класах хорового диригування старшого викладача І. Небожинського, доцента Л. Бобер, у класі оперно-симфонічного диригування професора М. Колесси, на кафедрі сольного співу у доцента Н. Чубарової та народної артистки України, професора М. Байко.

1970-80-ті роки були найнасиченішими у вивченні та інтерпретації вокального та оперно-симфонічного репертуару. У класах диригування працював лише один концертмейстер, який виконував усі частини симфонії, увертюри чи оперні сцени на заняттях та під час екзаменів (крім державного іспиту, коли програма виконувалась оркестром та солістами). На той час на кафедрі диригування ще не було окремої спеціалізації оперно-симфонічного диригування. За спеціальним дозволом декана лише обдаровані студенти могли оволодівати цією спеціалізацією факультативно, вивчаючи в класі професора М. Ф. Колесси симфонічні твори В. А. Моцарта, Л. ван Бетовена, Й. Брамса, Ф. Шуберта, Ф. Мендельсона, П. Чайковського, П. Бородіна, М. Римського-Корсакова, С. Людкевича та ін.

На заняттях славетного Маестро, що були відкритими для усіх бажаючих пізнавати та опановувати мистецтво диригування, завжди були присутні студенти класу професора, а також студенти інших класів. У цей час у професора навчались: Я. Скибінський (1949–2009) – заслужений діяч мистецтв України, народний артист України, головний диригент Одеського державного академічного театру опери та балету (1994–2009); В. Ткачук – доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, заслужений діяч мистецтв України, диригент Київської оперети; Б. Депо (1944–1992) – народний артист України, організатор і диригент камерного оркестру Рівненської філармонії; В. Костриж (1949–2007) – заслужений діяч мистецтв України, головний диригент Луганської філармонії, організатор і диригент камерного оркестру Чернівецької філармонії; Р. Филипчук – диригент Львівської філармонії.

Марія Степанівна мала прекрасну нагоду бути свідком становлення і професійного росту достойних учнів Марії Яківни Байко, майбутніх солісток оперних театрів, Будинків органної та камерної музики, обласних філармоній. Під її професійним супроводом студювали арії, романси та обробки народних пісень в класі, інтерпретували їх на іспитах та на різноманітних концертних майданчиках майбутні народні артистки України Лідія Кондрашевська (1952–2008), Марія Зубанич та Світлана Мамчур; заслужена артистка РРФСР Галина Чорноба, заслужені артистки

України Надія Петренко та Любов Клопотівська, лауреати всеукраїнських та міжнародних конкурсів Лідія Вальтерова, Сюзанна Фрадіна-Порецька, солістки Таїсія Дзюбич, Любов Щибчик. Також Марія Макара готувала програми з заслуженою артисткою України Любов Дороніною та заслуженим артистом РРФСР Андрієм Алексиком.

Блискучий піаніст-професіонал, надійний співтворець на сцені, друг із позитивним, приязним світосприйняттям та з надійною підтримкою партнера в камерно-вокальному дуеті, Марія Степанівна була незамінним концертмейстером для вокалістів – учнів Марії Яківни у вокальних конкурсах. Зовні напрочуд стримана постава особистості Концертмейстера, проте з високим рівнем професійної майстерності, з відчуттям стильових особливостей, жанрів творів та філігранною культурою звуковидобування забезпечили гідний виступ Лідії Вальтеровій у 1984 році в Єревані на Всесоюзному конкурсі імені М. Глінки та Республіканському конкурсі імені М. Лисенка в Одесі. Вокально-фортепіанні дуети (М. Макара та С. Мамчур, С. Порецька, Ю. Гуреша) із безумовно високим технічним рівнем та сценічною культурою гідно зарекомендували себе у 1988 році на Всеукраїнському конкурсі імені М. Лисенка в Києві, а дуети М. Макара – Г. Вільха та М. Макара – М. Загорулько гідно виступили в 1995 році на конкурсі вокалістів імені С. Людкевича у Львові.

Провідна камерна співачка Марія Байко, виконавські інтереси якої простяглися далеко за межами локальних концертів, провадила активну гастрольно-концертну діяльність. Вагомими були концерти за її участю, присвячені Дням культури України у Франції в 1999 році. Вокально-фортепіанний дует підготував солідну програму з камерно-вокальних творів французьких композиторів та романсів М. Колесси, С. Людкевича, Б. Фільц та обробок народних пісень, які публіка сприйняла надзвичайно тепло. А в ювілейному вечорі, присвяченому 80-річчю від дня народження видатної української співачки, М. Макара виступала з її відомими випускниками Лідією Кондрашевською, Марією Зубанич та Світланою Мамчур.

Концертна діяльність Марії Яківни Байко охоплювала широкий діапазон творів різних жанрів, зокрема обробок народних пісень та солоспівів. Її активна мистецька позиція полягала в популяризації щойно написаних опусів українських композиторів, зокрема львівських – М. Колесси, С. Людкевича, А. Кос-Анатольського, В. Флиса, Д. Задора, М. Корчинського. Марія Макара разом із Марією Байко мали чудову нагоду пізнавати, вивчати нові твори, прислухаючись до зауважень і особистих інтерпретаційних трактувань композиторів, що зробило виконання цих творів еталонним.

Період інтенсивної роботи Марії Макари концертмейстером (90-ті роки ХХ ст. – перше десятиліття ХХІ ст.) у державній заслуженій хоровій капелі України «Трембіта» (лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, 1995) співпав з новим етапом діяльності хору, в якому пріоритетним завданням був розвиток української культури в жанрі хорової музики і пропагування музики саме вітчизняних композиторів. Продовжуючи славні традиції Львівського «Бояну», репертуар капели (у складі хору, оркестру та солістів) збагатився вагомими кантатно-ораторійними творами, зразками духовної музики та інструментальною музикою для оркестру.

Кропітка, докладна робота концертмейстера з солістами над підготовкою до першовиконання багатьох вокально-симфонічних творів українських і зарубіжних

композиторів була «невидимою» для слухачів, проте надзвичайною важливою і вагомою для вокалістів.

Було підготовано ряд прем'єр, зокрема у 2000 році під диригуванням Юрія Луціва була виконана ораторія М. Кузана «Неофіти» на вірші Т. Г. Шевченка (написана у 1985 році до 1000-ліття хрещення Русі-України). Знаменними подіями для мистецького життя Львова стали прем'єрні виконання духовних творів Олександра Козаренка: ораторії «Страсті ГНІХ» (1996, для читця, солістів, хору та оркестру), кантати «Богородичні пісні» (1995, для солістів, жіночого хору й оркестру) та кантати Мирослава Скорика «Гамалія» на вірші Тараса Шевченка (2003, для хору, солістів і симфонічного оркестру).

У цей період продовжилась поглиблена та скрупульозна робота концертмейстера з вокалістами над масштабними творами музичного сакрального мистецтва, а саме над Месою та «Реквіємом» В. А. Моцарта (запис на компакт-диск у 2001 р.), ораторією «Месія» Г. Ф. Генделя (запис на компакт-диск у 2000 р.), в якій неодноразово М. С. Макара виконувала партію клавесину.

У культурно-мистецькому просторі капели Марія Макара успішно поєднувала роль партнера у вокально-фортепіанному дуеті, готуючи разом з народними артистами України Володимиром Ігнатенком (1940–2010), Світлоною Мамчур, Олександром Громишем (1950–2016), солістами капели Миколою Толстим, Ігорем Коцабою, Таїсією Дзюбич концертні програми до ювілею Т. Шевченка, І. Франка, М. Колесси, записуючи компакт-диск (зокрема «Вокальна лірика на слова Івана Франка», 2002) та членство у художній раді капели.

Як клавесиністка виступала також з камерним оркестром консерваторії, виконуючи твори А. Вівальді, Й. С. Баха, Дж. Перголезі, В. Камінського (зокрема його «Концерт для чотирьох солістів, струнного оркестру, клавесина та органу» було вперше виконано в рамках фестивалю «Контрасти» у 1996 р.).

У важкі для України (і мистецького світу зокрема) 90-ті роки Марія Макара активно поєднувала виконавську, педагогічну та адміністративну діяльність (у 1988–1992 роках була заступником та секретарем приймальної комісії; з 1989 року до 1993 року – голова профкому ВДМІ імені М. В. Лисенка, а з 1992 року – член бюро обкому працівників культури).

Особливістю цього непростого трансформаційного періоду 90-х рр. в Україні, коли формувалася нова держава на пострадянському просторі після розпаду СРСР, було поглиблення в суспільстві суспільно-економічної і політичної кризи, гіперінфляції. Відповідно, роки важливих перемін в державі, скрутне матеріальне становище музичного закладу, заборгованість в зарплатах, скорочення штатного розкладу тощо – все це накладало свій відбиток і на роботу Вищого музичного інституту імені М. В. Лисенка. В цей складний час профком намагався задіяти всі можливі засоби для підтримки колективу. Для тих, хто найбільше потребував допомоги, організовувалися навіть лотереї з отримання дефіцитних товарів. Профком відчував всебічну підтримку тодішніх ректорів Зенона Дашака і Марії Крушельницької.

Колектив ВУЗу та члени профкому активно залучалися до громадської роботи, брали участь у проведенні виборів різного рівня (в приміщенні працювала виборча дільниця), влаштовували пізнавальні екскурсії історичними місцями. Було створено осередок «Народного руху» та «Товариство української мови» (важливо зазначити,

що за радянської доби Львівська консерваторія залишалася україномовною, на відміну від багатьох інших).

З 1994 до 2000 року Марія Макара працювала завідувачкою навчальною частиною. В цих роках були створені кафедри оркестрового диригування, фольклористики, проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології (ПНДЛМЕ), камерний оркестр «Perpetuum mobile». Марія Степанівна брала участь у розробці нормативних документів – Статуту ВДМІ імені М. В. Лисенка (1994), Колективного договору ВУЗу, Правил внутрішнього розпорядку (1997), Довідника для вступників (1990), Положення про атестацію концертмейстерів (1998).

Як деканові фортепіанного та теоретико-композиторського факультетів (цю посаду Марія Степанівна обіймала у 2002–2014 рр.) підпорядковувались дві фортепіанні кафедри, кафедри камерного ансамблю та квартету, концертмейстерства, композиції, історії та теорії музики, україністики, етномузикознавства. У вищих навчальних закладах поступово впроваджувалась ступенева освіта – «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр», що створювало більше можливостей для здобуття фундаментальної наукової-практичної освіти та успішного навчання професійного музиканта. Запровадження освітньо-кваліфікаційних рівнів на відповідних ступенях вищої освіти потребувало складання нових навчальних планів, програм, а введення кредитної системи навчання потребувало узгодження з можливостями академії і лягало на плечі декана.



Ярема Колесса, Ада Кушплер, Марія Макара, 2013 рік

Активна виконавська діяльність Марії Макари поєднувалася з викладацькою діяльністю на кафедрі концертмейстерства, на якій вона вже з 1988 року працювала на посаді старшого викладача кафедри, з 1996 року – доцента і з 2002 – професора кафедри концертмейстерства.

Студенти-піаністи під орудою Марії Макари активно застосовують практичні концертмейстерські навички на різних кафедрах, беруть участь у найрізноманітніших конкурсах як концертмейстери разом із вокалістами, інструменталістами, виступають у збірних концертах, що презентують мистецтво акомпанування (для прикладу, брали участь у концерті кафедри концертмейстерства «Майстри концерту»

у 2017 році), а також готують тематичні сольні програми. Було успішно підготовлено велику кількість концертів зі студентами класу, присвячених ювілейним датам визначних композиторів і поетів та різноманітним стильовим напрямкам.

Серед них вирізняються концерти, що представляють камерно-вокальну музику українських композиторів: «Вокальні твори Миколи Лисенка» (1990), концерт із творів Михайла Вериківського (1996), прем'єрні виконання солоспівів у концерті «Вокальні твори Олександра Козаренка» (2001), концерт з творів Дениса Січинського (2015), концерт, присвячений творчості Мечислава та Адама Солтисів (2015), захід до 100-річчя І. Франка «Не забудь юних днів» (2016), «Європейські та українські солоспиви» (2018), «Гортаючи сторінки творчості Віктора Камінського» (2019).

Вагомими для студентів та вдячних слухачів були концерти, присвячені найвідомішим, популярним чи маловідомим і призабутим аріям з ораторій, опер та кантат, як-от Концерт арій з ораторії Г. Ф. Генделя «Самсон» (1994), «Арії Й. С. Баха» (2000), «Оперні арії» (2008), «Антоніо Вівальді – геній бароко» (2018).



Виступає М. Макара.
Регіональна науково-
практична конференція
«Фах піаніста-концертмейстера:
історія, теорія, практика».
17.02.2018, ЛНМА

Цікавими і пізнавально-корисними для студентства були заходи, присвячені камерно-вокальній та камерно-інструментальній творчості західноєвропейських композиторів, зокрема концерт з творів Моріса Равеля, Клода Дебюссі, Ференца Ліста (2001) «Вокальні твори Ференца Ліста» (1994), «Камерна музика Альбана Берга, Арнольда Шенберга, Кароля Шимановського» (2001), концерти з творів французьких (2004), австрійських (2005), американських композиторів (2006), концерт із творів Карла-Марії Вебера (2007).

Циклічні форми камерно-вокальної музики знайшли своє відображення у творчій інтерпретації молодих музикантів у концертах «Вокальні цикли» (1998), «Диптих і триптих у вокальній музиці» (2001), «Концерт камерної музики» (2016).

Клас Марії Степанівни закінчили понад 150 випускників. Серед них заслужена артистка України Любов Гундер, заслужений діяч мистецтв України Тимур Полянський, дипломанти багатьох міжнародних та республіканських конкурсів – Олена Пилатюк, Жанна Микитка, Мирослава Чорнобай, Наталія Мартинова, Мар'яна

Самотос, Ярина Рак. Багато з них працюють концертмейстерами в різних музичних закладах України, Польщі, Словаччини, Австрії, Німеччини, Іспанії, Грузії, США, Канади та Австралії.

З особливою теплотою відгукуються студенти про свого Педагога. Зокрема, старший викладач кафедри спеціального фортепіано ЛНМА, кандидат мистецтвознавства, провідний концертмейстер кафедри духових і ударних інструментів Наталія Мартинова вважає, що їй невимовно пощастило зустріти таку людину на своєму життєвому шляху:

«Так склалось, що в певні дні тижня ми працюємо з Марією Степанівною в сусідніх класах, і в якийсь момент, коли раптом прислухаюсь до її голосу, що лине зовсім поруч, моє серце вкотре наповнюється теплими спогадами про студентські роки і щирою вдячністю до дорогої мені людини, мого педагога, котрій завдячую можливістю і честю бути на теперішній час вже її колегою...

Пригадую, як одного доленосного для мене дня, Марія Степанівна запропонувала спробувати себе в якості концертмейстера в класі тромбона. У цьому була її велика довіра до мене, адже я навчалась лише на II курсі і не була певна у своїх силах в якості професійного концертмейстера. Після довгих вагань з мого боку, Марія Степанівна таки переконала мене... З тих пір з будь-якого питання в який-завгодно час я могла зайти до неї і попросити професійної поради, чи просто отримати порцію енергетичної підтримки, зокрема в моменти передсценічного хвилювання. Згодом В'ячеслав Борисович Цайтц, завідувач кафедри духових та ударних інструментів ЛНМА, запропонував мені працювати в класі гобоя, і я мала за великий дарунок долі бути поруч з ним понад 20 років. З вдячністю пригадую, як Марія Степанівна, незважаючи на зайнятість (вона на той час була деканом фортепіанного відділу), часто приходила на наші концерти і завжди позитивно та делікатно вносила корективи стосовно певних моментів мого виступу.

Я вдячна їй за душевну теплоту, дипломатичність і вимогливість водночас! Часто через мою недостатню організованість і зайнятість, академічну програму доводилось готувати за короткий термін, тоді мене рятувало її вміння і педагогічний хист конкретно і чітко поради мені певні піаністичні прийоми, динамічні нюанси, способи педалізації тощо, при цьому вона могла надзвичайно легко і вправно проілюструвати ці теоретичні поради за інструментом. Зараз у нас вже є спільні студенти, і при зустрічі ми часто обговорюємо їхні здобутки на шляху становлення професійного музиканта. Та теплота, вміння виокремити найкращі якості і потенційні можливості кожного з них, щире співпереживання за їхню музичну долю щораз донині вражають мене. Колись я теж була огорнута цією материнською опікою, підсвідомо відчуваючи, що ця людина не лише мій викладач, це – мій друг! У будь-який момент я могла зателефонувати чи просто зайти в кабінет до Марії Степанівни і вона щиро вникала у всі нюанси тієї чи іншої проблеми. Пригадую, як дізнавшись про передчасну смерть мого викладача з фаху Тихонюка Богдана Михайловича, я підсвідомо відразу попрямувала до Марії Степанівни. Вона, не кажучи жодного слова, мовчки закрила кабінет, обійняла мене і дала можливість виплакати на її плечі... Це була така багатослівна тиша!

Знаю, що в кожного її студента є схожі моменти у спогадах, що демонструють найкращі і найцінніші людські риси, талант Педагога і психолога водночас. Я знаю, їм пощастило, як і мені!!!»

Провідний концертмейстер кафедри сольного співу ЛНМА імені М. Лисенка та Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької Мар'яна Самотос згадує навчання в класі Марії Степанівни з надзвичайною теплоотою, вдячністю та позитивом:

«Це високопрофесійна та інтелігентна людина. Під час занять Марія Степанівна давала мені багато творчої свободи, водночас навчаючи всіх тонкощів нашої концертмейстерської „кухні”. Вона з перших курсів почала випускати мене „у вільне плавання”, щоб на практиці втілювати теорію. Тут хотіла б згадати також педагога камерного співу Мирославу Логойду. Разом із Анею Ковалко, яка тоді була студенткою її класу, ми під керівництвом М. Макари та М. Логойди готували багато творчих програм впродовж усього навчання в консерваторії. Пам'ятаю, як на авторський вечір Олександра Козаренка в залі університету імені Івана Франка, де ми з Анею виконували прем'єри його вокальних циклів, Марія Степанівна запропонувала мені одягти її надзвичайно ефектну і дорогу серцю концертну сукню.... Особливо дякую саме цим людям за неймовірний досвід і підтримку.

Марія Степанівна дуже швидко познайомила мене з практикою професійного звукозапису з солістами-вокалістами, з роботою в хоровому колективі... Впродовж багатьох років вона залишається для мене чудовим наставником, порадицею і другом».

А концертмейстер вокальної кафедри ЛНМА імені М. В. Лисенка Вікторія Вознюк і уявити собі не могла, що Марія Степанівна прищепить їй таку величезну любов до концертмейстерської діяльності. Студентка згадує, що «уроки (крім основних, ще й дуже багато додаткових!) проходили надзвичайно цікаво і пізнавально, а ще з величезною терпеливістю, невимовним тактом і делікатним ставленням до кожного студента, навіть коли вони того зовсім не заслуговували! Розкриваючи красу і неповторність кожного виконуваного твору, Марія Степанівна мотивувала працювати, прислухаючись до деталей кожної фрази та найменшого мотиву. А головне – навчила найосновнішого кредо концертмейстера: слухати і відчувати соліста!».

Предмет концертмейстерського класу посідає почесне місце в роботі викладача та концертмейстера Вінницького коледжу культури і мистецтв імені М. Леонтовича Павла Черниша, який з вдячністю згадує своїх мудрих педагогів. Він надзвичайно щасливий, що мав можливість навчатися у М. С. Макари у концертмейстерському класі в період з 1986 до 1993 рік (з яких 2 роки служив у тодішній радянській армії). Він часто буває у Львові, у своїй альма матер, завжди спілкується з Марією Степанівною про мистецькі новини та життя, а в професійній роботі користується подарованим збірником арій українських композиторів, який упорядкувала Марія Степанівна. «В ланцюжку Вчитель – студент велике значення має авторитет вчителя і сам студент, який навчається. Марія Степанівна користується незаперечним авторитетом серед студентської молоді, а її уроки – це велика честь, радість і отримання знань і навичок для майбутніх концертмейстерів. Насамперед пам'ятається щирість

і людяність, яка притаманна Марії Степанівні, її професійні знання і турбота про своїх студентів, що мотивувало працювати і вчитися з максимальною віддачею».

Марія Степанівна Макара надзвичайно багатогранна Особистість, яка поєднувала концертну виконавську, адміністративну, педагогічну діяльність та роль дружини, мами і бабусі. Її опорою, надійним «тилом», порадиником і підтримкою у всіх складних життєвих випробуваннях була і є сім'я⁶.

Зараз Марія Степанівна зосередилася виключно на мистецтві викладання, перебуває у постійному пошуку підвищення педагогічних позицій професійної майстерності та надзвичайно швидко і творчо адаптується до нових умов та форм роботи. Її педагогічна діяльність спрямовується на особистість кожного учня та розкриття його творчого потенціалу. Привітність у вияві почуттів, спокійна впевненість стимулює їхні мотиваційні амбіції та активізує творчі фантазії і мистецькі резерви.

Публікації М. С. Макари

1. Макара М. С. Вдячний погляд у минуле. *Слово про Вчительку. Олександра Пясецька-Процишин: Спогади, листи* / упор. М. Крушельницька, Л. Чекас. Львів: ЛДМА ім. М. Лисенка, 2002. С. 5–7.
2. Макара М. С. Зигзаги долі. *Credo. Про життя і творчість Марії Крушельницької* : зб. статей / упор. І. Чупашко. Львів: ТзОВ «Афіша», 2009. С. 139–142.
3. Макара М. С. Домінанта життя / Молчанова Т. О. *Мистецтво бути «другою»*: творчий портрет заслуженої артистки України, професора Ярослави Матюхи : зб. статей. Львів: Сполом, 2009. С. 74–77.
4. Макара М. С. Принципи інтерпретації народних пісень Марії Байко та їх значення для піаніста-концертмейстера. *Теоретичні та практичні аспекти роботи піаніста-концертмейстера* : зб. статей / упор. Л. М. Николаєва. Львів: Сполом, 2010. С. 43–51.
5. Макара М. С. Марія Байко: співачка, педагог, колега. *Українська музика: Науковий часопис*. Львів: ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2012. Число 2. С. 112–116.
6. Макара М. С. У швидкоплинності часу: до 110-ліття Миколи Колесси. *Українська музика: Науковий часопис*. Львів: ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2013. Число 3. С. 62–66.
7. Макара М. С. Вокальні твори Мечислава та Адама Солтисів. *Українська музика: Науковий часопис*. Львів: ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2016. Число 1. С. 109–112.
8. Макара М. С. Життєвий і творчий шлях Тетяни Лаголи. *Фах піаніста-концертмейстера в системі культури та освіти*: зб. статей / ред.-упор. Т. Молчанова. Львів: Видавець Тетюк Т., 2018. С. 33–38.
9. Макара М. С. Обробки українських народних пісень у програмах концертмейстерського класу (на прикладах обробок пісень львівських композиторів). *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: тези доповідей VII Міжнар. наук. конф. НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника, Ін-т досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів / ред.-упор.: О. Осадця, Л. Купчинська, відп. ред. Л. Снісарчук. Львів, 2019. С. 87–88.

⁶ Чоловік Марії Степанівни Макара Євген Зорян (1938–2001) народився у Винниках біля Львова, закінчив Львівський сільськогосподарський інститут, працював у Проектно-конструкторському інституті автомобільної промисловості (ЕКТИ) інженером-механіком, завідувачем сектору. Донька Саковська Христина (1974) закінчила школу № 8 з поглибленим вивченням німецької мови, філологічний факультет ЛНУ імені Івана Франка, працювала в бібліотеці, на кафедрі іноземних мов, міжнародному відділі ЛНМА. Зараз працює на посаді керівника навчального відділу ЛНМА імені М. В. Лисенка. Її чоловік Саковський Олег закінчив фармацевтичний факультет Львівського медичного інституту, працює менеджелем з регіонального розвитку, разом виховують двоє дітей.

Навчально-методичні праці Макари М. С.

1. Макара М. С. Вибрані арії з опер українських композиторів для голосу з фортепіано. Львів: Сполом, 2003. 72 с.
2. Макара М. С., Логойда М. О. Духовні кантати Й. С. Баха як учбовий матеріал в роботі вокальних та концертмейстерських класів. I частина. Жіночі голоси. Львів: ВДМІ імені М. В. Лисенка, 1992. 34 с.
3. Макара М. С., Логойда М. О. Духовні кантати Й. С. Баха як учбовий матеріал в роботі вокальних та концертмейстерських класів. II частина. Чоловічі голоси. Львів: ВДМІ імені М. В. Лисенка, 1992. 36 с.
4. Макара М. С., Логойда М. О. Арії з ораторії Генделя «Самсон» як навчальний матеріал в роботі вокальних та концертмейстерських класів. Львів: ВДМІ імені М. В. Лисенка, 1994. 39 с.
5. Макара М. С. Обробки народних пісень для голосу з фортепіано Миколи Колесси. Львів: ВДМІ імені М. В. Лисенка, 1995. 17 с.

Література про Макару М. С.

1. Кафедра концертмейстерства. *Львівська Національна Музична Академія*.
URL: <http://conservatory.lviv.ua/kafedry/kafedra-kontsertmeisterstva>
2. Молчанова Т. Галицька концертмейстерська школа : енциклопедичний довідник. Львів, 2014. С. 104–105.
3. Молчанова Т. О. Пианисты-аккомпаниаторы, концертмейстеры, артисты камерного и фортепианного ансамбля : энциклопедия. Львов: Сполом, 2015. С. 315.
4. Сторінки історії Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка / ред. кол.: Пилатюк І., Камінський В. та ін. Львів: Сполом, 2008. С. 254.

